

Linnut

vuosikirja 2010

LUONNONTIETEELLINEN
KESKUSMUSEO

Suomen törmäpääskyt 2009

Santtu Ahlman

Törmäpääsky oli vuonna 2009 BirdLife Suomen vuoden lintu. Hankkeen tavoitteena oli selvittää lajin pesimäkanta ensimmäisen kerran lintuharrastushistoriamme aikana mahdollisimman tehokkaasti nimenomaan törmäpääskylle tarkoitettujen maastotyömenetelmien avulla.

Törmäpääsky on erikoistunut pesimään hiekkaseinämissä, mikä tekee siitä merkittävän lajin Suomen faunaan. Luontaisia pesimäpaikkoja on lähinnä Pohjois-Suomen jokien varsilla, joihin on muodostunut eroosiotörmäitä. Vastaavia paikkoja on kovin vähän Etelä-Suomessa, mutta törmäpääsky on oppinut hyödyntämään maa-aineksen ottoalueita, joiden määrä on lisääntynyt erittäin paljon 1950-luvun jälkeen (Koskimies 2009).

Erikoisen pesimäbiologiansa vuoksi törmäpääsky on hyvin haavoittuvainen lintu, jonka tulevaisuus lepää pitkälti ihmistömmän kämmenellä. Pesimäseinät – joihin pääskyt kaivertavat pesäkolonsa – sortuvat herkästi, ja maa-ainesten oton vuoksi kellovillisia seinämiä kaivetaan pesimäajan ulkopuolella monin paikoin kokonaan pois. Maa-aineksen ottamiseen liittyy myös lakisääteisiä velvoitteita, joiden vuoksi käytöstä poistettuja alueita on maisemoitava, jolloin kaikki jyrkät seinämät tasoitetaan. Luonnon omia uhkakuvia tarjoavat varsin yleiset rankkasateiden jälkeiset sortumat sekä nisäkäspedot, jotka voivat kaivaa pahimmillaan kymmeniä koloja auki.

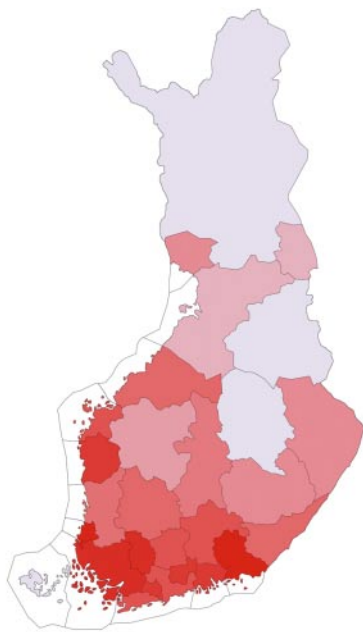
Trooppiseen Keski-Afrikkaan suuntautuvan muuttomatkan aikana riskitekijöitä

lienee sopivien kosteikkojen väheneminen Afrikassa, minkä vuoksi ravinnon saanti on vaikeutunut.

Hyvät alkuasetelmat vuodelle 2009

Vuoden lintu -hankkeen ennakoasetelmat olivat mainiot, sillä projektin monivuotisen historian aikana kyseessä oli ensimmäinen laji, jonka kohdalle saatiin jokaiselle jäsenyhdistykselle lajivastaava (taulukko 1).

Törmäpääskylle saatiin näkyvyyttä hyvin Tiira-lehden kakkosnumerossa (14.4.2009), BirdLife julkaisi mediatiedotteen keuhälä (19.5.2009) ja Linnut-lehden kesäkuun numerossa 2009 oli laaja artikkeli lajista. Lisäksi muutamissa maakunnallisissa sanomalehdissä ja useissa muissa lehdissä oli

Kuva 1. Inventointiprosentit alueittain. Mitä punaisempi alue on, sitä tarkemmin yhdistyksen pääskytilanne selvitettiin. Maksimi oli 99 ja minimi 10 prosenttia sopivista elinympäristöistä.

Figure 1. Inventory percentages as per area. The redder the area, the better the inventory status of breeding Sand Martin. Max was 99 % and min 10 % of suitable habitat.

Taulukko 1. Lajivastaavat jäsenyhdistyksittäin.

Table 1. The species coordinators in local bird associations.

Yhdistys	Lyhenne	Vastaava
Etelä-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys ry	EKLY	Markku Loippo
Etelä-Savon Lintuharrastajat Oriolus ry	ORIOIUS	Miika Jylkkä
Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys Tringa ry	TRINGA	Johan Ekroos
Keski- ja Pohjois-Uudenmaan Lintuharrastajat Apus ry	Apus	Petri Sola
Kainuun Lintutieteellinen Yhdistys ry	KLY	Maarit Vainio
Kanta-Hämeen lintutieteellinen yhdistys ry	KHLY	Ilkka Hakala
Kemi-Tornion Lintuharrastajat Xenus ry	XENUS	Jouni Ylipekkala
Keski-Pohjanmaan Lintutieteellinen Yhdistys ry	KPLY	Sami Salonkoski
Keski-Suomen Lintutieteellinen Yhdistys ry	KSLY	Jarmo Jokinen
Kuopion Luonnon Ystävien Yhdistys ry / Kuikka	KUIKKA	Markku Ukkonen
Kuusamon Lintukerho ry	KUUSAMO	Jyrki Mäkelä
Kymenlaakson Lintutieteellinen Yhdistys ry	KYLY	Kari Puumalainen
Lapin lintutieteellinen yhdistys ry	LLY	Olli-Pekka Karlin
Lohjan lintutieteellinen yhdistys Hakki ry	HAKKI	Jan Södersved
Lounais-Hämeen Lintuharrastajat ry	LHLH	Vesa Toivonen
Merenkurkun Lintutieteellinen Yhdistys ry	MLY	Joel Karvonen
Ostrobothnia Australis r.f.	OA	ks. MLY
Pirkanmaan lintutieteellinen yhdistys ry	PILY	Sanna Junttanen
Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys ry	PKLTY	Jani Varis
Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry	PPLTY	Tuomas Väyrynen
Porin Lintutieteellinen Yhdistys ry	PLY	Risto Vilén
Porvoon Seudun Lintuyhdistys ry	PSLY	Antti Hulsi
Päijät-Hämeen lintutieteellinen yhdistys ry	PHLY	Antti Toukola
Rauman Seudun Lintuharrastajat ry	RSLH	Timo Trogen
Suomenselän Lintutieteellinen Yhdistys ry	SSLTY	Harri Huiri
Suupohjan Lintutieteellinen Yhdistys ry	SPLTY	Teppo Lehtola
Turun Lintutieteellinen Yhdistys ry	TLY	Juhani Salmi
Valkeakosken Lintuharrastajat ry	VLH	ks. PILY / KHLY
Ålands Fågelskyddsörening rf	ÅFF	Johan Ekholm

Törmäpääsky Riparia riparia on hyötynyt selvästi soranoton vaikutuksesta. Nyt kehitys näyttää muuttaneen suuntaa ja törmien väheneminen on johtanut myös törmäpääskyjen katoamiseen monilta paikoilta. JARI KOSTET

juttuja Vuoden lintu -hankkeesta. BirdLifen nettisivuille koottiin monipuolinen tietopankki törmäpääskyn elämästä (Ahlman 2009a).

Selvitysaktiivisuudessa merkittäviä eroja

Lajivastaavat arvioivat selvitysnokkuuden eli inventointiprosentin paikallistietoon ja kerättyyn aineistoon perustuen. Yhdistysten väliset selvitysnokkuuden erot osoittautuivat suuriksi, mikä selittyy monella tekijällä. Suurimpia vaikuttajia olivat kuitenkin pinta-ala sekä aktiivisten lintuharrastajien määrä. Niinpä esimerkiksi pinta-alallisesti laajoissa yhdistyksissä, kuten Lapissa ja Kainuussa sekä Pohjois-Savossa selvitysprosentti jäi vain kymmeneen (kuva 1). Toisaalta hyvin pienessä Ahvenanmaan yhdistyksessä ei ole riittävästi harrastajia, minkä vuoksi prosenttilukema jäi samalle tasolle.

Selvitysnokkuuden kärkipäähän ylettiin Rauman, Kymenlaakson, Lounais-Hämeen ja Turun seuduilla, joissa tarkastettiin

peräti 95–99 prosenttia kaikista otollisista pesimäpaikoista. Yli 80 prosentin ylettiin lisäksi seitsemässä muussakin yhdistyksessä.

Menetelmät ja epävarmuustekijät

Törmäpääskyjen maastoinventointeja varten laadittiin yhdistysten lajivastaaville kaksisivuinen ohjeistus (Ahlman 2009b). Ohjeessa annettiin tietoa muun muassa kerättävistä tiedoista, inventointiajankohdasta, asuttujen kolojen tunnistamisesta sekä raportoinnista. Kunkin jäsenyhdistyksen lajivastaavat organisoivat oman alueensa maastotyöskentelyn parhaaksi katsomalla tavalla.

Hankkeen kulmakivenä toimi käytössä olevien pesäkolojen laskemiseen perustuva menetelmä, jota käytetään muun muassa Iso-Britanniassa (Gilbert ym. 1998). Kolon käyttö arvioitiin kolojen suulla havaituista kulkujälkistä, jotka näkyvät etenkin suuaukon alaosassa. BirdLifen nettisivuilla esitettiin kuvaesimerkki kolojen kulumisesta (Ahlman 2009a).

Kohteelta kerättiin kolotietojen lisäksi muitakin tietoja, kuten esimerkiksi tarkat paikkatiedot koordinaatteineen, pesimäpaikan historia, maa-aineksen laatu, pinta-ala ja niin edelleen. Tiedot pyydettiin syötämään BirdLifen nettisivujen sähköiseen lomakepohjaan, joka vastasi maastotöiden avuksi tehtyä kaavaketta, jonka saattoi tulostaa mukaan maastoon.

Hankevuonna Etelä-Suomen muutamilla paikoilla tutkittiin erilaisia kartoitusmenetelmiä. Tutkimuksesta on erillinen artikkeli jäljempänä tässä julkaisussa (Willamo & Ahlman 2011). Kyseisessä artikkelissa esitetään kattavasti erilaisten menetelmien vahvuudet ja heikkoudet, minkä vuoksi tässä ei kerrota tarkkoja seikkoja menetelmien välisistä eroista.

Asuttujen kolojen laskeminen on edellä mainitun artikkelin perusteella ”kustannustehokkain” tapa inventoida alueen pääskykanta, mutta siihenkin sisältyy epävarmuustekijöitä. Vuoden lintu -projektin yhteydessä saadun palautteen perusteella

Kymmenen pesäkolon seinämää voidaan pitää elinvoimaisena. Kaikkia yksittäisiä koloja ei voida huomioida, sillä pääskyt voivat pesiä hyvin laajalla alueella. Kai LUNDEN

ensikertalaisen voi olla haastavaa tunnistaa asuttu kolo, kun kokemusta ei ole lainkaan. Se saattaa hieman vääristää lukemia, mutta kokonaisuuden kannalta kyseessä ei ole kuitenkaan merkittävä aineistollinen ongelma.

Laskentakaava

Suomen törmäpääskykannan parimäärän arvioimiseen kehitettiin yksilöllinen laskentakaava, jossa huomioitiin alueen ns. inventointiprosenttia eli kuinka paljon sopivia kohteita tarkastettiin, asumattomien ja asuttujen kolojen määrää sekä lajivastavan parimääräarviota. Emolintujen yksilömäärää käytettiin parimäärien arvioimiseen ainoastaan saaristossa, jossa pääskyt pesivät kivien koloihin.

Kaava muodostui seuraavanlaiseksi:

Ensin laskettiin asutusprosentti (A) kul-takin alueelta (käyttökolomäärä, KÄ / kokonaiskolomäärä, K = asutusprosentti, A x 100). Sitten selvitettiin laskennallisten kolojen (L) yhteismäärä (kokonaiskolomää-

Mitä sinä voit tehdä törmäpääskyn hyväksi?

■ Eteläisessä Suomessa suurin törmäpääskysten huolenaihe on lakisääteinen hiekkakuoppien velvoitemaisemointi. Maa-aineslain mukaan hiekkamontut on maisemoitava, kun maa-aineksen ottolupa umpeutuu, ellei jälkihoitotoimenpiteiden suorittamiselle ole maa-ainesluvassa määrätty muuta määräaika. Mahdollisia pesimäkolonioita voidaan kuitenkin suojella lain puitteissa. Alla on ohjeita, kuinka sinä voit vaikuttaa törmäpääskysten pesimäpaikkojen säilymiseen.

Ennakointi on tärkeää

– Ole yhteydessä kunnan maa-aineslupa- viranomaiseen (yleensä rakennustarkastaja tai ympäristösihteeri) ja pyydä häntä huomioidaan törmäpääskysten pesimäkoloniat maa-ainesluvuissa. Kunta vastaa lupa-asioista, joten huomioiminen on syytä kirjata jo ennakkoon kaikkiin kunnan alueella tehtyihin lupapäätöksiin. Tärkeää on nimenomaan ennakoiminen.

– Jo myönnettyjen maa-aineslupien osalta kannattaa ottaa yhteys sekä maa-ainesluvan haltijaan (useimmiten myös maanomistaja) että kunnan maa-aineslupa- viranomaiseen, mikäli jokin hiekkamonttu aiotaan maisemoida lähiaikoina ja siellä pesii törmäpääskyjä. Maa-ainesluvan haltijalle kannattaa ilmoittaa, että jälkihoidon yhteydessä törmäpääskyn pesimäkoloniat voidaan säästää maa-ainesluvan maisemointimääräyksiä muuttamalla. Mikäli et tunne maa-aines-

luvan haltijaa, voit selvittää asian kunnan maa-aineslupa- viranomaiselta.

– Elinvoimaisena – ja näin ollen eräänlaisena rajana – voidaan käyttää kymmenen pesäkolon seinämää. Kaikkia yksittäisiä koloja ei voida huomioida, sillä pääskyt voivat pesiä hyvin laajalla alueella.

– Tee kunnan maa-aineslupa- viranomaiselle pesimäpaikasta kirjallinen esitys, jossa mainitaan pesimäpaikan lisäksi käytössä olevien kolojen lukumäärä. Lisäksi on syytä piirtää kartta, josta näkee kolojen sijainnin. Kannattaa myös antaa suositukset alueen leveydestä (metreinä), mitä suositetaan jätettävän maisemoimatta. Tämä tiedonanto kannattaa toimittaa myös maanomistajalle ja alueelliselle ympäristökeskukselle.

Turvallisuuskysymykset on huomioitava

– Maa-ainesten ottoalueiden maisemointien eräänä tärkeimpänä seikkana on turvallisuuden takaaminen. Jyrkät ja toisinaan jopa kymmeniä metrejä korkeat seinämät ovat turvallisuusriski, minkä vuoksi seinämien loiventaminen on tarpeellista. Kun törmäpääskyeinämää säästetään, turvallisuus on taattava riittävin toimin esimerkiksi aitamalla ja varoituskylteillä.

– Maanomistajalla säilyy vastuu alueen turvallisuudesta ”hamaan loppuun saakka”. Korkeat pystysuorat seinämät on käytännössä pakko aidata turvallisuuden parantamiseksi.

– Kolonioiden säilyttämisen vastuutaho voi olla esimerkiksi kunta, mikäli sekä alue että maa-ainesottolupa ovat kunnalla.

Maisemoinnin tarkoituksena myös ympäristötekijät

– Turvallisuuskysymysten lisäksi maisemoinnilla on merkittävä rooli ympäristönsuojelussa. Käytännössä velvoitemaisemoinneilla suojellaan muun muassa pohjavesiä.

Kotitarveottajat avainasemassa

– Törmäpääskykolonioiden säilyttämisessä kannattaa kiinnittää erityistä huomiota satojen kotitarveottoalueiden omistajiin. Maa-aineslupaa ei tarvita yksityisalueille, jotka tulkitaan kotitarveottoalueeksi. Tällöin ei ole lainkaan maisemointivelvoitteita ja koloniat voidaan säästää vapaasta tahdosta vaikka vuosikymmeniä. Kotitarveottoalueiden perustamisella on ainoastaan ilmoitusvelvollisuus, mikäli alueelta aiotaan ottaa enemmän kuin 500 kuutiometriä maa-ainesta. Tällaisia törmäpääskylle sopivia pesimäpaikkoja on Suomessa ilmeisesti tuhansia, mutta niitäkin koskevat turvallisuuskysymykset.

Koloniat rauhoitettu pesimäaikaan

– Pesimäaikaan törmäpääskykoloniat ovat luonnonsuojelulain mukaan rauhoitettuja, mutta maa-ainesluvan haltijalle kannattaa ilmoittaa mahdollisesta yhdyskunnasta.

rä, K / inventointiprosentti, I). Seuraavaksi laskettiin pesimäkannan minimiparimäärä (MI) alueen asutusprosentin (A) (laskennalliset kolot, $L \times$ alueen asutusprosentti, A) ja maksimi valtakunnallisen asutusprosentin (VA) (laskennalliset kolot, $L \times$ valtakunnan asutusprosentti, VA, yli 1000 parin alueiden keskiarvon perusteella) mukaan. Näiden summien avulla laskettiin keskimääräiset (KE) parimäärät $(MI+MA/2)$. Minimi (MI) on yleisesti joko pienin lukema edellä mainituista A- tai VA-prosentin mukaan lasketuista summista tai sitten lajivastaavan antama parimääräarvio (LP), mikäli se on lähellä laskennallista summaa. Maksimi (MA) on puolestaan lajivastaavan parimääräarviota (LP) lähempänä oleva A- tai VA-prosentin mukaan laskettu summa. Maksimi voi tietyissä tapauksissa olla myös lajivastaavan arvio (LP).

- $L (K/I) * A (K\ddot{A}/K*100) = MI$
- $L (K/I) * VA$ (yli 1 000 parin alueiden ka:n mukaan 61 %) = MA
- $MI+MA/2 = KE$

Esimerkki:

Lohjan seudulta ilmoitettiin yhteensä 538 koloa (K), joista 219 oli käytössä (KÄ). Inventointiprosentti oli (I) 90 ja lajivastaavan parimääräarvio (LP) 260.

$MI: 598 (538/0,90) * 0,41 (219/538*100) = 245$

$MA: 598 (538/0,90) * 0,61 = 365$

$KE: 245+365/2 = 305$

Lohjan seudun pesimäkannan minimiarvio on 250 paria edellä esitetyn kaavan mukaisesti, pyöristäen lajivastaavaan parimääräarvioon (LP) nähden lähimpään kymmenlukuun. Maksimiparimäärä on 310 paria, pyöristäen lähimpään kymmenlukuun saatuun maksimimäärään nähden. Maksimiksi ei otettu 365 paria, sillä lajivastaavan parimääräarvio on 260 paria, jolloin 305 paria on lähempänä. Keskimääräinen pesimäkanta oli 280 paria.

A = asutusprosentti, I = inventointiprosentti, K = kokonaiskolomäärä, KE = keskimääräinen parimäärä, KÄ = käyttökolo määrä, L = laskennallinen kolomäärä, LP = lajivastaavan parimääräarvio, MA = maksimiparimäärä, MI = minimiparimäärä, VA = valtakunnan asutusprosentti

Edellä esitettyä kaavaa ei voitu käyttää heikosti tutkittujen alueiden osalta. Esimerkiksi Kuikan suuren havaintojenkeruualueen potentiaalisista pesimäpaikoista inventointiin vain kymmenen prosenttia, mikä lisää virhemarginaalia merkittävästi. Laskennallisesti parimäärä olisi ollut yli 20 000, mikä on varmasti yliarvio. Parimäärä suhteutettiin lajivastaavaan arvioon, joka oli 8 000 paria. Näin päädyttiin vaihteluväliin 6 000–10 000 paria.

Asutusproseenteissa laaja kirjo

Alueelliset pesäkolojen asutusprosentit vaihtelivat selvitysaktiivisuuksien tavoin runsaasti (kuva 2). Vähiten asuttuja pesiä kokonaiskolomäärään nähden laskettiin Merenkurkussa (27 %) ja Pohjois-Karjalassa (29 %) sekä Turun (38 %) että Lohjan (41 %) seudulla. Ahvenanmaalta, Rauman seudulta, Kuusamosta ja Lapista ei asutusprosentteja pystytty laskemaan.

Eniten asuttuja koloja oli Lounais-Hämeessä (92 %), Keski- ja Pohjois-Uusimaalla sekä Suomenselällä (76 %) ja Kanta-Hämeessä (71 %). Lounais-Hämeen lukema on poikkeuksellisen suuri, mutta se selittyy yhdistyksen pienellä pinta-alalla ja parimäärällä. Maamme keskimääräinen asutusprosentti oli 58 vuonna 2009.

Keskimäärin 55 000 pääskyparia

Kesän 2009 törmäpääskyrupeman tuloksena Suomessa pesii laskennallisesti 46 000–63 000 törmäpääskyparia. Keskimäärin niitä asustaa maassamme noin 55 000 paria (taulukko 2).

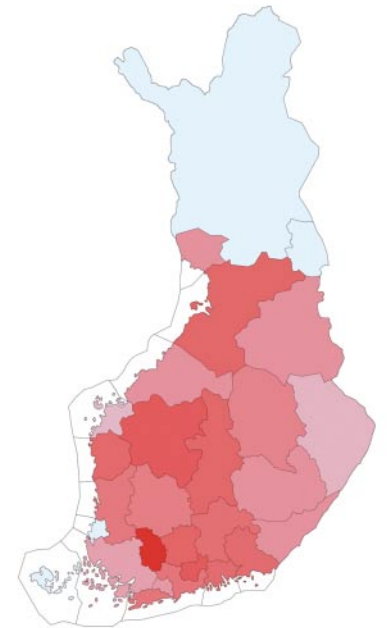
Alueellisesti merkittävimmät esiintymät keskittyvät Lappiin (keskimäärin 11 795 paria), Pohjois-Savoon (8 000 pr), Pohjois-Pohjanmaalle (6 130 pr) ja Kainuuseen (5 075 pr).

Taulukko 2. Suomessa pesivien törmäpääskyparien jakautuminen alueittain. Taulukossa esitetään laskennallinen vaihteluväli minimistä maksimiin ja keskimääräinen parimäärä.

Table 2. The distribution of breeding Sand Martin as per area in Finland. The table presents a calculatory range from min to max as well as an average total of breeding pairs.

TÖRMÄPÄÄSKYT 2009

Yhdistys	Minimi	Maksimi	Keskimäärin
Etelä-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys	520	680	600
Etelä-Savon Lintuharrastajat Oriolus	510	690	600
Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys Tringa	900	1100	1000
Kainuun Lintutieteellinen Yhdistys	4 660	5 490	5 075
Kanta-Hämeen lintutieteellinen yhdistys (+ osa VLH)	960	1030	995
Kemi-Tornion Lintuharrastajat Xenus	2 160	2 920	2 540
Keski-Pohjanmaan Lintutieteellinen Yhdistys	1 800	2 090	1 945
Keski-Suomen Lintutieteellinen Yhdistys	2 860	3 280	3 070
Keski- ja Pohjois-Uudenmaan Lintuharrastajat Apus	150	190	170
Kuopion Luonnon Ystävien Yhdistys / Kuikka	6 000	10 000	8 000
Kuusamon Lintukerho	650	1 000	825
Kymenlaakson Lintutieteellinen Yhdistys	990	1 080	1 035
Lapin lintutieteellinen yhdistys	10 000	13 590	11 795
Lohjan lintutieteellinen yhdistys Hakki	250	310	280
Lounais-Hämeen Lintuharrastajat	310	370	340
Merenkurkun Lintutieteellinen Yhdistys (+OA)	240	390	315
Pirkanmaan lintutieteellinen yhdistys (+ osa VLH)	800	950	875
Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys	1 000	1 350	1 175
Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys	4 040	8 220	6 130
Porin Lintutieteellinen Yhdistys	700	1 090	895
Porvoon Seudun Lintuyhdistys	200	220	210
Päijät-Hämeen Lintutieteellinen Yhdistys	1 080	1 150	1 115
Rauman Seudun Lintuharrastajat	30	30	30
Suomenselän Lintutieteellinen Yhdistys	3 600	4 000	3 800
Suopohjan Lintutieteellinen Yhdistys	1 200	1 350	1 275
Turun Lintutieteellinen Yhdistys	420	540	480
Ålands Fågelskyddsforening	20	30	25
Yhteensä Total	46 050	63 140	54 595

Kuva 2. Asutusprosentit alueittain. Mitä punaisempia alue on, sitä suurempi oli asuttujen pesien osuus kokonaiskolomäärästä. Maksimi oli 92 ja minimi 27 prosenttia.

Figure 2. Habitation percentage as per area. The redder the area, the bigger the percentage of occupied nest holes of the total. Max was 92 % and min 27 %.

Tulokset osoittavat, että Lounais-Suomessa törmäpääskytiheydet ovat hyvin vaatimattomia (kuva 3). Ahvenanmaalla sekä Turun ja Rauman seudulla ne ovat suorastaan mitättömiä, sillä pääskyjä pesii vain 0,02–0,05 paria neliökilometriä kohden. Vastaavasti samaan haarakkaan mahtuvat myös Etelä-Savon pääskytiheydet. Hurraamista ei ole myöskään Pohjois-Karjalassa, Porvoon seudulla ja Pirkanmaalla.

Huipputiheyksiä edustavat puolestaan Kemin, Kuopion ja Lohjan seutujen luekmat, joiden mukaan neliökilometriä kohden pesii 0,39–0,52 pääskyä. Tiheydet laskettiin suhteuttamalla keskimääräinen parimäärä yhdistyksen maapinta-alaan (taulukko 3).

Selvää taantumaa

Koska vastaavalla menetelmällä ei ole aiemmin selvitetty maamme pääskykanta, voidaan kannankehitystä tulkita lähinnä useiden alueellisten selvitysten perusteella. Ne osoittavat, että törmäpääskykannat ovat monin paikoin selvästi taantuneet viime vuosikymmeninä.

Esimerkkeinä mainittakoon, että Turun seudulla pesimäkanta oli kymmenen vuotta sitten 1 000–2 000 paria, mutta nyt vain 420–540 paria (Lehikoinen ym. 2003). Rauman seudulla pesi puoli vuo-

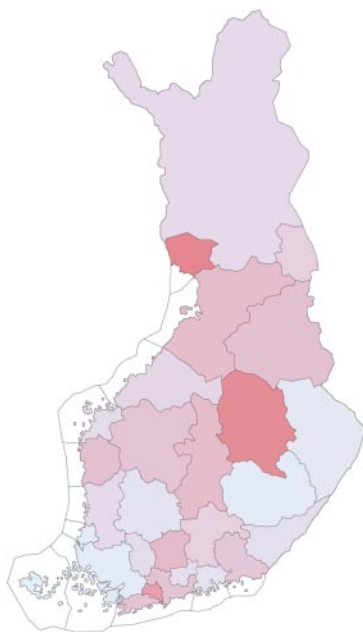

Törmäpääskyen Riparia riparia pesäpaikkojen kehitystä on hyvä seurata vuosittain, ja havainnot on syytä ilmoittaa tarkkoine kolotietoineen Tiiran lintutietoihin. KAI LUNDEN

sikymmentä sitten 50–100 paria, joista on jäljellä noin 30 paria (Vasko ym. 2006). Pääskylama näyttäisikin koettelevan erityisesti Lounais-Suomea, tosin myös Tringan alueella on selvää taantumaa, sillä 1990-luvun puolivälissä pesimäkannan arvioitiin olevan vähintään 2 000 paria (Solonen

ym. 2010), mutta vuonna 2009 lukema oli enää 900–1 100 paria.

Hieman pohjoisempana on myös vastaavaa kehitystä, sillä Suomenselällä pesimäkanta käsitti reilu kymmenen vuotta sitten 6 000–8 000 paria, mutta nyt vain 3 600–4 000 paria (Hutri ym. 1999). Poh-

Kuva 3. Pesimätiheydet maapinta-alaan nähden. Mitä punaisempi alue on, sitä tiheämmin pääskyjä pesi. Maksimi oli 0,52 ja minimi 0,02 paria neliökilometriä kohden.

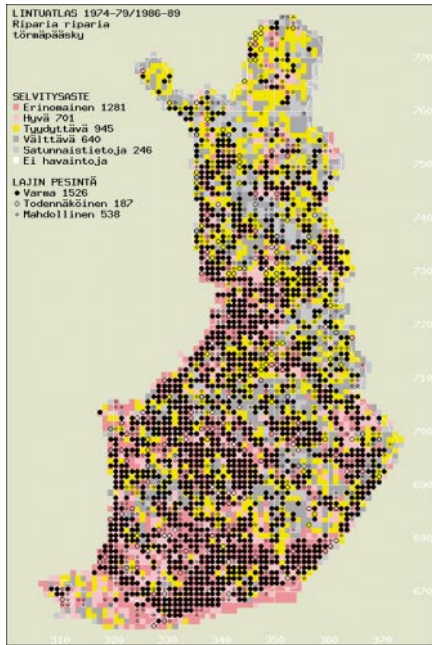
Figure 3. Breeding density in relation to land area. The redder the area, the denser the breeding of Sand Martin. Maximum was 0.52 and minimum 0.02 pairs per km².

Taulukko 3. Pesimätiheydet maapinta-alaan nähden.

Table 3. Breeding densities in relation to land area.

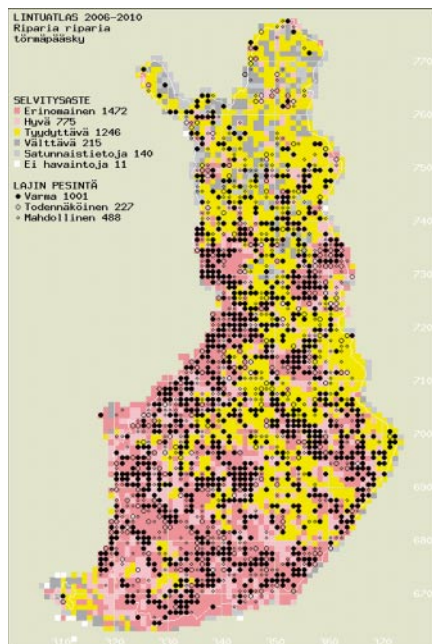
Yhdistys	Maapinta-ala km ²	Paria per km ²
Kemi-Tornion Lintuharrastajat Xenus	4 915	0,516
Kuopion Luonnon Ystävien Yhdistys / Kuikka	16 771	0,477
Lohjan lintutieteellinen yhdistys Hakki	712	0,393
Kanta-Hämeen lintutieteellinen yhdistys r.y. (+ osa VLH)	3 800	0,261
Keski-Suomen Lintutieteellinen Yhdistys	12 435	0,246
Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys	24 905	0,246
Suupohjan Lintutieteellinen Yhdistys	5 258	0,242
Kainuun Lintutieteellinen Yhdistys	21 504	0,236
Suomenselän Lintutieteellinen Yhdistys	16 927	0,224
Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys Tringa	4 469	0,223
Kymenlaakson Lintutieteellinen Yhdistys	5 112	0,202
Päijät-Hämeen lintutieteellinen yhdistys	6 483	0,171
Kuusamon Lintukerho	4 979	0,165
Keski-Pohjanmaan Lintutieteellinen Yhdistys r.y.	12 925	0,150
Lapin lintutieteellinen yhdistys	87 749	0,134
Porin Lintutieteellinen Yhdistys	7 116	0,125
Merenkurkun Lintutieteellinen Yhdistys r.y. (+OA)	2 678	0,117
Lounais-Hämeen Lintuharrastajat	2 904	0,117
Keski- ja Pohjois-Uudenmaan Lintuharrastajat Apus	1 553	0,109
Etelä-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys	5 613	0,106
Pirkanmaan lintutieteellinen yhdistys (+ osa VLH)	9 913	0,088
Porvoon Seudun Lintuyhdistys	2 397	0,087
Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys	17 763	0,066
Turun Lintutieteellinen Yhdistys	9 995	0,048
Etelä-Savon Lintuharrastajat Oriolus	12 630	0,047
Rauman Seudun Lintuharrastajat	841	0,035
Ålands Fågelskyddsforening	1553	0,016

jois-Savossa sen sijaan kanta on pysynyt vakaana tai jopa hieman kasvanut, sillä vuoden 1999 parimääräksi arvioitiin 4 000–8 000 paria (Ruokolainen & Kauppinen 1999), ja kymmenen vuotta myöhemmin lukema oli 6 000–10 000 paria.

Kuva 4. Törmäpääskyn (*Riparia riparia*) levinneisyys 1970- ja 80-lukujen yhdistetyssä atlassessa.

Figure 4. The distribution of Sand Martin (*Riparia riparia*) in the combined atlases of 1970s and 80s.

Kuva 5. Törmäpääskyn (*Riparia riparia*) levinneisyys 2000-luvun atlassessa.

Figure 5. The distribution of Sand Martin (*Riparia riparia*) in the atlas of 2000s.

Valtakunnallisella tasolla tuorein lintu-atlas kertoo karua kieltään satojen atlasruutujen autoitumisesta kahden edellisen atlasten (kuva 4) ja tuoreimman atlasten välillä (kuva 5).

Euroopan laajuisesti lajin kannankehitykset tunnetaan heikosti, mutta lajin arvelaan taantuneen aavistuksen koko esiintymisalueella (BirdLife International 2004).

Törmäpääskysten suojelu

Paikalliset selvitykset osoittavat kiistatta lajin taantumisen. Tuoreimman uhanalaisuusluokituksen (Rassi ym. 2010) mukaan laji on siirretty elinvoimaisista vaarantuneeksi (VU). Monin paikoin törmäpääskysten uhkana on sopivien pesimäpaikkojen niukkuus, mikä on herättänyt keskustelua, kuinka maisemoitavia maa-aineksenottoalueita voitaisiin säästää. Vuoden lintu -projektin aikana selvitettiin perusteellisesti, mitä lajin suojelun edistämiseksi on tehtävissä maa-aineslain puitteissa. Ohjeistus julkaistiin myös BirdLifen nettisivuilla. Tiivistettynä pesimäseiniä on mahdollista säästää, mutta se vaatii turvallisuusseikkojen huomiointa siten, että jyrkänne aidataan.

Tulevaisuuden näkymät

Mikäli törmäpääskyn kannankehitys jatkuu Suomessa nykyisellään, on parimäärä vuosikymmenen kuluttua monin paikoin huolestuttavan pieni. Jotta tilannetta voidaan edelleen seurata seuraavaa maanlaajuista inventointia odotellessa, kannattaa pesimäpaikkoja jatkossakin etsiä. Vanhojen pesäpaikkojen kehitystä on hyvä seurata vuosittain, ja havainnot on suositeltavaa ilmoittaa jatkossa tarkkoine kolotietoineen lintutietopalvelu Tiiraan (www.tiira.fi). Käytännössä lisätietoja-kenttään on syytä syöttää sekä kokonais- että käyttökolojen lukumäärä.

Kiitokset

Margus Ellermaa avusti projektivuoden ennakovalmisteluissa. Teemu Lehtiniemi kommentoi ja pähkäili törmäpääskykannan laskennallista mallia. Kiitos myös Matti Sillanpäälle käännösavusta, ja hatunnosto kaikille jäsenyhdistysten lajivastaaville.

Kirjoittajan osoite / Author's address

Kaasmarkuntie 753 B5,
29310 Kaasmarkku

Kirjallisuus

Ahlman, S. 2009a: Törmäpääsky on Vuoden lintu 2009. BirdLife Suomen projektilajisivu osoitteessa: <http://www.birdlife.fi/suojelu/lajit/tormapaasky.shtml>
Ahlman, S. 2009b: Törmäpääsky vuoden projektilajina – ohjeistus jäsenyhdistyksille. 2 s. BirdLife International 2004: Birds in Europe: population estimates, trends and conservation

status. – Birdlife Conservation Series No. 12, Cambridge UK. 374 s.
Hutri, H. ym. 1999: Suomenselän Linnusto. Suomenselän Lintutieteellinen Yhdistys ry. Lehtimäki. 343 s.
Lehikoinen, E., Gustafsson, E., Aalto, T., Alho, P., Klemola, H., Laine, J., Normaja, J., Numminen, T. & Rainio, K. 2003. Turun Lintutieteellinen Yhdistys. Turku. 416 s.
Gilbert, G., Gibbons, D. & Evans, J. 1998: Bird Monitoring Methods. A manual of techniques for key UK species. Royal Society for the Protection of Birds. United Kingdom. 464 s.
Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (toim.) 2010: Suomen lajin uhanalaisuus – Punainen kirja. Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 685 s.
Ruokolainen, K. (toim.) & Kauppinen, J. (toim.) 1999: Kuopion Pohjois-Savon linnusto. Kuopion luonnontieteellisen museon julkaisu 5, Kuopio. 343 s.
Solonen, T., Lehikoinen, A. & Lammi, E. (toim.) 2010: Uudenmaan linnusto. Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys Tringa, Helsinki. 509 s.
Vasko V., Lampolahti, J. & Sundelin, R. 2006: Rauman seudun lintu-atlas. Rauman seudun lintuharrastajat r.y. Rauma. 134 s.
Willamo, R. & Ahlman, S. 2011: Laskentamenetelmien vertailua törmäpääsky-yhdyskuntien parimäärän arvioimiseksi. – Linnut-vuosikirja 2010:136–141.

Summary: Sand Martin in Finland in 2009

■ Sand Martin (*Riparia riparia*) was Birdlife Finland's bird of the year in 2009. The main aim of the project was to determine the breeding population of the species for the first time in our ornithological history as efficiently as possible with field methods especially designed for Sand Martin.

The corner stone of the project was a method based on the counting of occupied nest holes, a method currently used in Great Britain as well. The apparent occupancy of the nest was estimated on the basis of the entrance tracks visible in the lower parts of the entrance especially.

To estimate the population of breeding pairs of Sand Martin in Finland a special formula was developed, which took into account the inventory percentage of the area i.e. the number of suitable sites checked as well as the number of occupied and unoccupied nests, and the breeding pair estimates of the area coordinators. The actual number of adult birds was only used to estimate the number of breeding pairs in the archipelago and islands where Sand Martins breed in rock crevices.

As a result of the summer 2009 inventory, some 46,000 – 63,000 pairs of Sand Martin were estimated to breed in Finland. The annual average of breeding Sand Martin is some 55,000 pairs.

Because there are no comparable earlier inventories of the breeding Sand Martin populations in Finland carried out with this method, the population changes can only be interpreted on the basis of several area inventories. They seem to show that Sand Martin populations have clearly declined in many areas during the last few decades.